

AZ AJTÓ ELŐTT

Késő ősre járt az idő. Az ég borús volt és komor, az alacsonyan járó sötét felhők szinte a fejünk felett lebegtek. Metsző hideg északi szél fújt. Csontig maró kegyetlen szél. Az út két oldalán a fák belevesztek a ködbe és a némaságba.

A nagy, néma csendet csupán a kerekék egyhangú nyikorgása zavarta.

Az öregember némán ült mellettem. Bal kezével lazán tartotta a gyeplőt — a két kancát nem kellett biztatni, mert ismerték az utat, — jobb kezével pedig időnkint letörölte a zuzmarát, mely lehelletéből ráfagyott lelógó bajuszára.

A szél egyre hevesebben fújt. Olykor már megbántam, hogy ilyen meggon-dolatlan könnyelműséggel nekivágtam ennek az utnak. Nem csináltam mást, csak ültem és néztem az öreget. Hatalmas, szép szál ember volt. Hatvanon már túl. Apró, kék szemei szüntelenül hunyorogtak, mintha napba nézne. Hangja ércesen zengett, mikor megszólított.

— Maga mindig ilyen szótlan?

— Nem . . . csak elgondolkoztam . . .

— Miről? . . . Ha meg nem sértem . . .

— Az életről . . .

— Arról lehet is.

A szél nőttön-nőtt. Esőt nem hozott, csak hideget. A ködön átderengett egy kis vörös-sárga fénypont. A lanyából kiszűrődő világosság.

— A bácsi hány esztendő?

— Hatvannyolcadikat nyüvöm . . .

— Szép idő . . .

— Szép . . . az utolsó tíz belőle. Tudja, azóta hívnak Agota Istvánnak . . . Addig kinek „hallgass” voltam, kinek meg „tedd ezt, tedd azt” . . .

— Mióta él itt?

— Ha azt vesszük, tíz esztendeje . . . De itt létezett már az öregapám is, tán még annak is az apja . . . Ugy maradtunk mi egyik grófról a másikra, mint a fészerek, istállók, meg a jószágok . . . Hej, ha most lehetnék olyan fiatal, mint maga! . . .

Közben megérkeztünk a tanyára. A tágas udvaron szétterült a vigadózók nó-tázása. A nőta erősen visszhangzott a pajták körül. Emberek özönlöttek mindenfelől. Agota bácsi visszaindult az állomásra vendégekért. Sok embert hívtak ma ide. Az „Aranykalász” első lett az őszi munkák elvégzésében. Első az egész országban. A szépen feldiszített teremben vágni lehetett a cigarettafüstöt. Az élelmesebbek elfoglaltak már minden ülőhelyet. A későn érkezettek vastag sorokban álltak a széksorok között. Idő múltán mellém sodródott Pista bácsi is. Fülembe súgta, hogy letette a munkát, most már ő is ünnepel.

Zsongott a terem. Hátral az ajtónál egy rekedtes férfihang igyekezett áttörni a zszibongást.

— Utat, utat! Utat az elnöknek . . .

Negyvenes forma, kopaszodó férfi tört izzadtan utat a sokaságban. Gyúrte, gyémöszölte az ácsorgókat. Közben egyre fujta a mondókáját:

— Ertsünk szót, emberek! . . . Utat az elnöknek! . . .

— Ez az agronómus — bökött oldalba Pista bácsi. — Sasvárinak hívják. Tavaly jött hozzánk valahonnan a Tiszántúlról. Tudja, nagyon „agilis” ember . . .

Az útcsináló közben felért a rögtönzött színpadra. Nyomában öszes, szikár ember.

— Az elnök — súgta Agota bácsi —, áldott jó ember, csak egy kicsit rá-tart. Kérdezni szerettem volna, hogy mint érti ezt. De kezdődött az ünnepség. Beszélt az elnök.

Először lassan, nehézkesen indultak a papírról silabizált szavak, de a rossz világításra hivatkozva, hamarosan letette a papírt. Egyre melegebben beszélt.

Kötetlenül, szinte mindenről. Az emberek feszülten figyelték minden szavát. Csak Sasvári arcán láttam valami nyugtalanságot, mikor az asztalra került a megírt beszéd. Szóltak a vendégek is. Egy fiatalember a miniszter nevében ki-tüntetésekért nyújtott át. Jöttek a jókívánságok mindenfelől. Csak akkor vált kissé kínossá a helyzet, mikor az elnök hozzászólásokat kért.

— No, emberek . . . bátran . . . szóljanak már . . . lehet a hibákat is. Hallgatás mindenfelé.

— Hangosan emberek . . . szóljunk már! . . . Még elbüszkélkedem, hogy én vagyok a világ legjobbbb elnöke . . .

Megütött a szó: elbüszkélkedem. De beszélni kezdtek az emberek. Valami lázas többrevágás volt a keresetlen szavak mögött. Az első szólók még úgy kezdtek: „Elnök kartárs” és magázódtak. Azután az „Elnök kartársból” egyre inkább Jóska bácsi lett. A magából egyszerű, közvetlen: te.

Olyan szép ez a vitaközlés. De valami hiányzott. Valami, amit kerülgettek sokan. De nem érintett senki sem.

Az egyéniek sorsa.

Elbüszkélkedtek talán az „Aranykalásznál”? — bújkált bennem a kérdés. De szép volt ez az ünnepség, a szépség pedig sok mindent feledtet.

Múltak a percek. Órákká nőttek. Terített asztaloknál kanalaztuk a párolgó húslevest. Vőfélyköszöntőt mondtak hozzá, mint valami lakodalomban. Gondtalanul mulatott mindenki.

De mégse mindenki.

Egy asszony állt a bejáratnál. Emberek jöttek, emberek mentek mellette. Ő egyre csak nézett, ide a terített asztalra. Beleveszett a magára kerített nagy, fekete kendőbe. Figyeltem hosszú percekben át. Apró, törekeny kis asszony. Vajon ki lehet? Miért nem ül itt köztünk?

Asszony a bejáratnál. Néma, szótlan asszony. Szemében valami mély szomorúság. Egyre csak néz a terített asztal felé.

— Ki az ott a bejáratnál, Agota bácsi?

— No nézd csak . . . Az Annus!

— Az Annus? — mormoltam magam elé.

— Esztendeje ithagyta a csoportot . . . Amikor az a sok kilépés volt . . . Most jönne vissza . . . de tudja, a Sasvári azt szokta mondani, tanulják meg azok a maguk kárán, hogy mit jelentett a csoport.

— És maga mit mond, Pista bácsi?

Az öreg bizalmatlanul nézett rám.

— Én nem mondok semmit se.

— Semmit?

— Talán igaza van Sasvárinak. Mióta elmentek azok, jobban halad a munka, több a kereset. A legtöbbjük úgyse szeretett dolgozni.

— Ez az Annus se?

— Hát, rá nem mondhatnám, csak ez meg egy kicsit habókos, mindig a maga baját rítta . . . De meg kell adni, dolgos iehérnép . . .

Kerestem az elnököt is tekintetemel. Egészen körülbástyázták a városi vendégek. Vele most nehezen érthetnék szót. Sasvári szintén mellette szorgoskodott. Na, majd magam.

Megborzongtam, amikor kiléptem a meleg teremből. Az asszony megrez-zent, mikor megszólítottam, mintha mély álmából riasztottam volna meg.

— Maga miért nem jön be?

— Szégyenlem magam — mondta fáradt hangon. — De amint kimondta, meg is fordult és szapora léptekkel indult a bejárattól. Alig értem a nyomába.

— Alljon meg már . . . egy szóra csak . . . beszélni szeretnék magával . . . Megállt. Mikor szembe fordult velem, láttam csak, hogy egészen fiatal teremtést takar a nagykendő.

— Mit akar tőlem? . . . Kicsoda maga? Beszéljen azokkal ott benn, azok többet tudnak . . .

— Én magával akarok beszélni. Régóta figyelem itt az ajtónál.

— Akkor láthatta azt is, hogy velem senki se beszél . . . Én . . .

Nem tudta tovább folytatni. Szavait elmosta az előtörő sírás.

— Anna — ne haragudjon, hogy így szóltom —, én nem akartam megbántani. Talán furcsa, hogy így kopogtatás nélkül be akarok nyitni a maga életébe, de szeretném tudni . . .

— Ha valamit szeretne tudni, kérdezze meg az elnököt, meg az agronómust! Én nem vagyok csoporttag, én csak voltam . . .

— Tudom.

— Tudja? Akkor . . . miért akar beszélni velem?

— Éppen ezért.

— Ha agítálni akar, akkor menjen szépen vissza, hiába fárad, meg vagyok én a magaméban is! Nem kértem én senkitől azóta se, mióta kiléptem.

— Akkor miért mondta az imént, hogy szégyenli magát?

— Azért, mert most idejöttem . . . De maga mit akar tőlem?

— Őszinte beszédet! De ülünk le — mutattam egy fatörzsre.

— Még csak az kellene . . . Lenne miről beszélni az asszonyoknak . . .

— Akkor jöjjön be.

— Nem, nem lehet . . . Engedjen utamra . . .

— Akkor beszéljünk így.

Benn szólt a zene. Kiszűrődött a vidgók éneke. Az ablakon át látszott a táncolók forgása. Itt szemerkélni kezdett az eső. Eledadó őszi eső. Anna egy kicsit megenyhült. Nagy csend rehezedett közénk. Majd halkun beszélni kezdett.

— Nem volt igaz, amit az elébb mondtam. Úgy vártam a mai napra . . . Én nagyon egyedül vagyok már tizenegy esztendeje.

— Hány esztendő maga most?

— Huszonnyolc éves öregasszony . . . Megöregített az élet! Valamikor pedig olyan szépnek álmotam . . . Úgy vagyunk mi asszonyok, hogy álmodjuk az éle-

tet. Alig éltem, már férjhez mentem, alig mentem férjhez, már egyedül maradtam, az uram odaveszett a háborúba . . . Egy hónapot se éltünk egészen együtt, amikor elvitték. Egyszer egy hétre hazaengedték, aztán a levél jött helyette, amit nem ő írt . . . Amit akkor küldenek, ha valaki nincs többé . . . Nem tudtam elhinni, még ma se hiszem igazán . . . Azért maradtam egyedül . . . Voltak, akik vigasztaltak: Fiatal vagy még, ne vedd úgy a szívedre, újra kezdheted. Voltak, akik mást ajánlottak . . . Tudja, a magára maradt asszonyt sokan csak prédának tekintik . . . Ajánlottak érte sok mindent. Amikor látták, hogy velem nem lehet, elhíresztelték rólam, hogy megzavarodtam . . . Én meg cipeltem az élet terhét magam. Szántottam, vetettem . . . Szántás után magok keltek, csak az én életem nem virágzott többé . . . Reménytelen lett az élet . . . szakadásig . . .

Anna szünetet tartott. Nem szóltam közbe. Ereztem, nagyon vívódik. Nagy csatát vívott ez a csepp asszony önmagával.

— Multak az évek . . . Az elsőt követte a másik. Tavaszt a nyár, ősz a tél. En vártam, egyre vártam . . . Két esztendeje beléptem a csoportba. Nem jöttem én üres kézzel, hoztam a földemet, meg két szép tehenet. Azt gondoltam, hogy itt nem leszek egyedül . . . Dolgoztam, rengeteget dolgoztam . . . Kátai bácsi, az elnök azt szokta mondani: ez az Anna túltesz a férfiakon . . . Megbecsülték a munkámat, higgye el, megbecsülték, dicsértek, jutalmaztak . . . En meg vártam, hogy egyszer azt is megkérdezzék: — Te Anna, mi nyomja a te szívedet? — Néha azt éreztem, hogy csak a mozgó munkaegységet látják bennem, de dolgoztam, megszoktam én a munkát, amikor magam voltam. Akadtak, akik azt mondták, minek hajtod magad? Megélsz te kevesebb munkából is . . . Ezeknek egyszer-egyszer odavágtam: hogy nektek is több legyen! Pedig akkor sokan voltak, akik itthagyták a csoportot . . . En itt akartam maradni. Erti, én itt!

Anna szaporán szedte a lélegzetet. Láttam, kegyetlenül nehéz az emlékezés.

— A kukoricát kapáltuk aznap. Csak az tudja, milyen fárasztó munka az, aki már csinálta. Szakadt rólunk a veríték, de menni kellett, mutatta magát a munka . . . Körműnkre égett az aratás is . . . Az elnök délelőtt kétszer is kinn járt, kérte, ha tudjuk, fejezzük be még aznap. Délután már nagyon fáradt voltam, s egyszerre csak azt veszem észre, hogy lemaradok a többitől . . . Nehezen lélegzem, s amikor körülnéztem valami segítségért, a többiek már jól előttem jártak . . . Megálltam, és nem tudom miért, megrohantak az emlékek, elnehezedett a kapa a kezemben. Azt sem tudom, mikor ültem le . . .

— A tengeri sűrűre nőtt akkorra már, mint valami erdő. Arra eszméltem, hogy zörrennek mögöttem a levelek és előttem áll Sasvári, az agronómus, meg az elnök . . . Sasvári néhány hete volt akkor még csak nálunk. Jó szakembernek mondták, csak éppen az emberek nyelvén nem tudott. Az elnök szeliden szólt hozzám: Mi van Anna, csak nincs valami bajod? . . . Tegezett, hiszen kislánykorom óta ismer. Már éppen felelni készültem, mikor Sasvári rámripakodott: — Lógunk, fiatalasszony? Lógunk? Büdös a munka, mi? Abrándozunk a hűvösben, míg a többi majd megszakad?! . . . Az elnök csitította, de ő fújta a magáét rendületlenül . . . — No, fiatalasszony, mi lesz? Persze, kevesebbet kell a legényekkel törődni! . . . Erre már én se hagytam magam, szó szót követtem, a neszre odajöttek a többiek is . . . En szégyelni kezdtem magam . . . és elrohantam. Először magam sem tudtam, mit teszek majd, azután egyre jobban megérlelődött bennem, hogy én itthagynom a szövetkezetet . . . Másnap nem jöttem dolgozni . . . Délben már ott volt nálam az elnök. Ha egyedül jött volna, talán jól kisirom magam, de vele jött az agronómus is . . . — Mi a szándékod, Anna? — tudakolta Józsi bácsi. De szavába vágott az agronómus: — Megkezdjük az aratást, fiatalasszony. Tudja mi az aratás nálunk? Olyan mint háborúban az ütközet . . . És tudja, mi történik a katonával, aki ütközetben otthagyja a csapatát? . . . Agyonlövök, hogy ne züllessze a többieket! . . . Úgy éreztem, hogy igazat mond, nagyon igazat. De ahogyan mondta, az a legjámorabb barányból is oroszánt csinált volna . . . Engem elfutott a méreg és azt vágtam oda: — Az én férjem nem futamodott meg az ütközetben, mégis agyonlőtték . . . Sasvári nyersen a szavamba vágott: — Ilyenkor persze erre hivatkozik!

— En arra emlékszem csupán, hogy az ajtóhoz rohantam, feltéptem és elküldtem őket . . . Így maradtam újra egyedül . . .

Tíz lépésre tőlünk szólt a zene. Embercek vigadtak. Hegedűszót, dalolást vitt a szél az új vetésre . . .

— Hányszor elhatároztam, hogy bejövök az irodába, elmondom Jóska bácsinak . . . Nagyon megbántam, amit tettem . . . Mert ha egyedül voltam, amikor a csoportba jöttem, kétszeresen egyedül maradtam, amikor itthagytam . . . A faluban azt beszéltek, hogy az élehetetlenek maradtak ki a csoportból . . . Nem sokat adtam a beszédre, de elhatároztam, megmutatom, hogy elek én egyedül is, birom én a munkát egyedül is . . . Pedig a szívem legmélyén mindig abban reménykedtem, hogy egyszer visszahívnak ide . . . Azt reméltem, most három napja is, amikor megkaptam ezt a levelet . . .

Most vettem észre, hogy foszlányokká mállott papírt szorongat a kezében. Nyújtotta felém. Mikor észrevette, hogy nincs már rajta olvasnivaló, lehajtotta a fejét és folytatta:

— Jóska bácsi személyesen írta a levelet, hogy jöjjenek ide máma . . . Tudja, nagyon készültem, de csak a bejáratig futotta az erőmből . . . Itt eszembe jutott Sasvári . . .

— Mikor ideértem, vártam, hogy szólnak majd az emberek . . . De jöttek mentek mellett, észre se vettek. Lestem Jóska bácsit . . . Őt meg elfoglalták a városi küldöttek . . . Ő másként biztosan idejött volna hozzám és hívott volna előszóval: „Te Anna, neked is terítettünk . . .” Olyan jól esett volna az emberi szó . . . Anélkül olyan nagy távolságnak tűnt az öt lépés az asztalokig, a terített asztalokig . . . Pedig elhatároztam: odaállok az emberek elé, megmondom: fogadjatok vissza, az én életem nem élet az „Aranykalász” nélkül . . . Elindultam többször is, de nem engedelmeskedett a lábam . . . Mert Kátai bácsi jó ember, ő megértett volna, mert az „Aranykalász” nagyon jó csoport . . . csak az emberi szó . . . ezt felejtette el Jóska bácsi az utóbbi időben . . . Nagyon elfelejtette . . . Ugye megérti? . . .

— Meg, Anna, nagyon megérttem . . . Es most jöjjön velem, megkeressük Jóska bácsit . . .

— Nem kell engem keresni, mikor itt vagyok . . . — szólalt meg mögöttünk az elnök hangja. Nem tudom mikor kerülhetett mögénk. Mit hallott a beszédünkből, mit nem? — de magukra hagytam őket.

Indultam a terembe. Bent mindenki táncolt. A muzsikát vitte a szél ki a földekre. Ahol kidugta már fejét az új vetés, az új élet vetése.

